

Бідняк С.С.
здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
д.ю.н., проф. **Наливайко Л.Р.**,
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ШЛЯХИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ COVID-19

Сучасні виклики та загрози, пов'язані з епідеміологічною ситуацією у державі, суттєво ускладнили процес виконання конституційних обов'язків. Стрімке збільшення летальних випадків унаслідок хвороби на фоні загальної неготовності національних закладів охорони здоров'я до боротьби з нею, змусили органи публічної влади до дій, які відчутно обмежили деякі суспільні відносини у державі. До того ж, загострення вірусної хвороби COVID-19 призвело до суттєвих змін у політико-правовому та суспільно-економічному житті країни, що спонукало розвиток подвійного об'єкта захисту: прав та свобод людини і громадянина та національної безпеки України.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2020 р. № 211, на території України запроваджено карантин [3], який пов'язаний із заходами запобігання поширенню COVID-19. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», карантин – це адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб. Порядок установлення карантинних обмежень закріплений ст. 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» і ст. 40 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

До основних загроз національній безпеці, пов'язаними з поширенням COVID-19, вчені відносять наступні: недостатній рівень фінансової підтримки у сфері охорони здоров'я; обмежений доступ до медичних послуг; обмеження прав і свобод людини, у тому числі й «право на охорону здоров'я»; збільшення кількості кримінальних порушень санітарних правил і правових норм щодо запобігання інфекційним хворобам; зростання правопорушень (кіберзлочинності); збільшення випадків домашнього насильства; низький рівень ефективності управління з боку держави у сфері охорони здоров'я тощо [5, с. 112]. Варто також наголосити, що внесення змін до нормативно-правових актів у сфері захисту населення від епідеміологічних загроз, зокрема, набрання чинності Наказу Міністерства охорони здоров'я від 04.10.2021 року №2153 «Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають

обов'язковим профілактичним щепленням», спричинили появу нової загрози національній безпеці та захисту прав людини і громадянина – збільшення продажів контрафактної медичної та санітарно-гігієнічної продукції та підробка медичної документації про вакцинацію.

З огляду на те, що проблема розповсюдження вірусної хвороби має глобальний характер, а правова охорона прав і свобод людини і громадянина в умовах пандемії COVID-19 виявилася неефективною, Департамент глобальних комунікацій ООН закликав країни прийняти більш узгоджений, глобальний і орієнтований на права людини підхід до пандемії як «загальнолюдської кризи» [2] та врахувати його при реформуванні національного законодавства.

Для захисту від зазначених вище загроз, необхідно запровадити комплексний підхід, який полягає у нормативно-правових та організаційних заходах, які у сукупності повинні мати позитивний вплив за загальний стан національної безпеки та захисту прав та свобод людини і громадянина. Пропонуємо розглянути такі заходи більш детально, залежно від виду загрози.

Право на охорону здоров'я у період пандемії. Для забезпечення гарантованості права на охорону здоров'я, гарантованого Конституцією України, пропонуємо доповнити ст. 64 Основного закону суспільства і держави доповненнями, які вироблені практикою застосування ЄСПЛ Конвенції, сформулювавши їх наступним чином: «Будь-які заходи, що обмежують права і свободи людини і громадянина, не повинні завдавати шкоди сутності та призначенню цих прав і свобод»; а також: «Обмеження прав і свобод можуть бути визнані правомірними лише за умов, якщо вони передбачені законом, мають на меті забезпечення визначених законом суспільних інтересів та є домірними такої мети».

Кіберзлочинність в умовах пандемії. Зокрема, особливо гострою в умовах пандемії, стала проблема спроби фішингових атак, які експлуатують тематику COVID-19. Так, кіберзлочинці створюють велику кількість підроблених веб-сайтів, пов'язаних із COVID-19 [4]. Для її врегулювання цієї проблеми, ефективним організаційним заходом є консультування співробітників щодо моніторингу новин про COVID-19 в Україні та світі з використанням суто офіційних джерел інформації.

Продажів контрафактної медичної та санітарно-гігієнічної продукції та підробка медичної документації про вакцинацію. Для подолання зазначеної проблеми, пропонуємо також внести зміни до Порядку реалізації Програми медичних гарантій у 2021 році та доповнити її наступною нормою:

«Національна служба здоров'я України сплачує надавачам медичних послуг (лікарням) лікування пацієнтів, які вакциновані, або мають абсолютні протипоказання до вакцинації. Витрати на лікування невакцинованих осіб здійснюються за рахунок власних коштів пацієнтів.

Держава гарантує наявність безпечних вакцин, доступність пунктів щеплень, компенсацію у разі ускладнень, спричинених вакцинацією».

Для подолання зазначеної проблеми необхідно звернути особливу увагу на заходи організаційного характеру. Так, позитивними можуть бути дії держави, спрямовані на створення безпечних пунктів вакцинації, в межах яких контактування осіб, хворих на коронавірусну хворобу та осіб, які бажають вакцинуватись, було неможливим. Також, одним з найважливіших заходів організаційного характеру є пряма заборона переслідування невакцинованих працівників, оскільки такі дії унеможливають пропозиції отримання неправомірної вигоди з боку медичних працівників.

Домашнє насильство в умовах пандемії. Групи експертів з проблем протидії домашньому насильству відзначають, що аналіз статистичних даних показав, що під час пандемії COVID-19 в Україні відбулося зростання кількості випадків гендерно зумовленого і, зокрема домашнього насильства [1]. Так, якщо до запровадження карантинних обмежень, а саме в січні-березні 2020 р., в середньому за місяць надходило 1600–1700 звернень, то вже в квітні їх було зафіксовано 2692, в травні – 2931. У 2021 р. кореляція між кількістю звернень та епідеміологічною ситуацією продовжилася: 3010 звернень у січні, 2757 – у лютому, 3028 – у березні.

Для захисту від зазначеної загрози найбільш ефективним заходом нормативно-правового характеру є ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству (Стамбульської конвенції). До того ж, варто звернути особливу увагу на чітку регламентацію профілактичних заходів, які можуть допомогти у протидії цьому явищу в період пандемії. Для реалізації зазначених положень, пропонуємо статтю 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» доповнити та викласти у наступній редакції:

«Стаття 19. Заходи у сфері запобігання домашньому насильству

1. На виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечують:...

3) організацію і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків, зокрема, шляхом створення правопросвітницьких фільмів, проведення тренінгів серед здобувачів вищої освіти щодо захисту від усіх форм булінгу тощо;...».

Отже, в умовах пандемії COVID-19 в Україні, основними загрозами національній безпеці та захисту прав людини і громадянина є наступні: право на охорону здоров'я у період пандемії; кіберзлочинність в умовах пандемії; продажів контрафактної медичної та санітарно-гігієнічної продукції та підробка медичної документації про вакцинацію; домашнє насильство в умовах пандемії.

Для захисту від зазначених вище загроз, необхідно запровадити комплексний підхід, який полягає у нормативно-правових та організаційних

заходах, які у сукупності повинні мати позитивний вплив за загальний стан національної безпеки та захисту прав та свобод людини і громадянина.

Бібліографічні посилання:

1. Аналітичний звіт «Реагування державних органів влади на випадки домашнього насильства під час кризових ситуацій (зокрема пандемії COVID-19) та рекомендації щодо вдосконалення їхньої роботи». URL: https://la-strada.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/analychnyj-zvit_15.06.21.pdf
2. Защита прав человека в условиях пандемии COVID-19. Департамент глобальных коммуникаций ООН. URL: <https://www.un.org/ru/coronavirus/protecting-human-rights-amid-covid-19-crisis>
3. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211. *Відомості Верховної Ради України*. № 211.
4. Сащук Г. Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки. URL: http://journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.php/
5. Шевчук О.М. COVID-19 як загроза національній безпеці України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 210-213.

Білозьоров Євген Вікторович,
заступник директора
Навчально-наукового інституту №2,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Національна академія внутрішніх справ*)

**ЮРИДИЧНА КЛІНІКА В КОНТЕКСТІ
ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ**

В умовах подальшого становлення України як правової держави особливого значення набуває функціонування національної системи права, основною цінністю якої виступає людина з її правами та гідністю. Згадаємо, що саме це положення відображено у ст. 3 Конституції України.

Означене обумовлює необхідність відходу від тривалого в вітчизняній юриспруденції пріоритету нормативістського розуміння права, а також зміни вітчизняної правової доктрини, що має ґрунтуватися на плюралізмі типів розуміння права. В цьому аспекті варто відзначити на можливості виокремлення діяльнісного підходу до розуміння права.

На сьогодні навряд чи багато правників буде заперечувати той факт, що право не обмежується суто законодавством, а має й інші форми відображення. При цьому саме законодавству властивий абстрактний характер (законодавство містить юридичні конструкції, що мають типовий характер; законодавство не може передбачити різноманітність життєвих ситуацій, інакше воно було б надмірним), а право – конкретним. Як правильно відзначав Б. Мелкевік, не існує «уже-права», воно створюється